

УДК 81'367.625:164.034

Мединська Н. М.

ОЗНАКОВА СУТНІСТЬ ДІЄСЛІВНОЇ ЛЕКСЕМИ

У статті визначено ознакову сутність дієслівної лексеми як носія динамічної предикативної ознаки функційно зумовленої лексичними і граматичними елементами дієслівної семантичної і словотвірної структури як: наявність інформативних словотворчих формантів, які визначають належність до певної лексико-семантичної групи дієслівних лексем, конкретна ситуація мовлення (контекст) та ін. Розглянуто специфікацію дієслова у предикативній функції, яка зумовлює всю систему його категорійних значень та реалізацію просторово-часової стратифікації денотативного змісту речення щодо особи мовця, на що спрямовані первинні функції форм часу, способу, виду дієслова.

Ключові слова: дієслово, ознакові слова, предикат, семна структура слова, інформативний префікс.

В статье определена признаковая сущность глагольной лексемы как носителя динамического предикативного признака функционально обусловленного лексическими и грамматическими элементами глагольной семантической и словообразовательной структуры как: наличие информативных словообразовательных формантов, которые определяют принадлежность к определенной лексико-семантической группе глагольных лексем, конкретная ситуация речи (контекст) и др. Рассмотрена специфика глагола в предикативной функции, которая определяет всю систему его категориальных значений и реализацию пространственно-временной стратификации денотативного содержания предложения в отношении лица говорящего, на что направлены основные функции форм времени, способа, вида глагола.

Ключевые слова: глагол, признаковые слова, предикат, семная структура слова, информативный префикс.

The article defines the attribute essence of verbal lexeme as carrier of dynamic attribute feature functionally caused by lexical and grammatical elements of verbal semantic and word building structure as informative derivational formants presence that define affiliation with a certain lexical-semantic group of verbal lexemes, particular speech situation (context) and others.

Each lexical-semantic group of verbs has peculiar semantic field and predefined semantics of verbs valence-intentional characteristics as an organizer of the sentence structure.

It is considered specification of the verb in a predicate function that causes the entire system of its categorical values and implementation of space-time stratification of denotative content of the sentence concerning the person of the speaker, aimed at primary function forms of time, method, type of verb. The verb as a typical form of the predicate representation in the Ukrainian language in its semantic structure predicts syntagmatic seme which are filled by relevant arguments.

As a word verb combines universal and idioethnic component, and its content include many language levels that leads in the modern theory tends to reorient linguistic studies «from form to meaning» to study «from the meaning to form» functional and semantic approach to the study of morphology and on the application of morphological categories of the verb in the background of communicative and cognitive functions of language and scientific research is aimed at understanding the complex processes between the parts of speech and internally categorical interaction; identifying the nature of relations between the syntax, morphology and derivation.

Key words: feature words, seme organization, verbs, predicate, informing prefix.

У сучасній лінгвістичній науці помітно зріс інтерес до антропоцентризму мови зорієнтованого на інтенцію мовця.

Мова є моделлю світу. Лінгвістика моделює мову. Граматика є моделлю мови, лінгвістики і виражає механізм, систему та зміст їх знакових функцій. Це зумовлено тим, що саме граматику вводить у різні рівні моделі (мовленнєву, мовну, і власне в граматичну) асоціативну семантику, яка об'єднує мовні одиниці у цілісну, функційно необмежену систему [14, с. 5]. В. Адмоні зазначає, що реалізація зв'язку плану вираження з планом змісту найбільш повно відбита в граматиці, «тому що одиниці граматики володіють немовби потенційованими значеннями, узагальненими і нашарованими на лексичні значення»; через це «найбільш глибокі мовознавчі концепції... були побудовані на основі дослідження граматичних явищ. Водночас концепції більш обмежені й односторонні зазвичай ґрунтуються насамперед на інших сферах (рівнях) мовної системи» [1, с. 6]. У граматиці кожної з мов поняттєво-світоглядні складники модельованого світу представлені диференційними (системно-поняттєвими) граматичними категоріями, система яких є неоднорідною. Граматичні категорії можуть бути універсальні (загально-мовні) та рівневі (спеціальні). Універсальність категорії відбиває її системотворчий потенціал у мові, виявляється в складності структури, ієрархічній будові, спектрі формально-семантичних виявів. Це

зумовлено й поняттєвим обсягом категорії, тому серед універсальних категорій є онтологічні, які не тільки відображають об'єктивний світ, а й є його основою, складають підґрунтя його буття [4, с. 6]. Такими категоріями є ономасіологічні категорії ознаковості та предметності, що лежать в основі поділу повнозначних частин мови на предметні (іменники) та ознакові (дієслова, прикметники, прислівники, абстрактні іменники).

Функційно-семантичне дослідження ознакових слів широко представлено в українському та закордонному мовознавстві працями О. О. Потебні, О. С. Мельничука, В. М. Русанівського, І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, К. Г. Городенської, М. В. Мірченка, М. Я. Плющ, О. О. Селіванової, О. О. Шахматова, В. Г. Гака, С. Д. Качнельсона, О. С. Кубрякової, Н. Д. Арутюнової, А. А. Уфїмцевої, Ю. С. Степанова та інших. Проте з'ясування ознакової сутності дієслівних лексем і сьогодні є одним із важливих завдань лінгвістики.

З огляду на зазначене, у статті поставлено за мету розглянути особливості внутрішньої семної організації дієслівних лексем як класу ознакових слів.

Категорія ознаковості протиставлена категорії предметності на двох рівнях: ономасіологічному та функційно-синтаксичному. Ономасіологічний, пов'язаний із теорією номінації, полягає в тому, що визначає засоби закріплення за референтом того чи того мовного знака, тобто стосується слова як лексичної одиниці. З одного боку, ідеться про категорії предметність та ознаковість як узагальнені лексичні (категорійно-семантичні) значення слів, що зумовлюють спеціалізацію їхніх синтаксичних функцій у структурі речення [10, с. 13].

Категорійні значення, властиві частинам мови, тісно корелюють з їхніми функційними потенціями. Така кореляція може спостерігатися також між категорійним значенням слова та його семантикою.

Відповідно до ономасіологічного протиставлення предметності та ознаковості є підстава обґрунтувати підведення під категорійну семантику синтаксичне функціонування, синтаксичні потенції слів, пов'язані з їхньою ономасіологічною природою. Але слово-лексема як одиниця номінативного рівня не може виконувати функцію повідомлення, і отже, закладені у слові синтаксичні потенції ще не дають підстав для виходу на властивість синтаксичного рівня, хоча і готують його до цього [10, с. 6].

Г. О. Золотова зазначає, що синтаксична одиниця повинна мати не тільки номінативне (референтне), а й структурно-змістове значення елемента мовної системи на синтаксичному рівні, відмежоване від інших синтаксичних елементів та зіставлене з ним [15, с. 497]. Такою синтаксичною одиницею є синтаксема, яка становить єдність категорійно-семантичного значення, морфологічної форми та синтаксичної функції. Синтаксема – мінімальна семантико-синтаксична одиниця, яка є одночасно носієм елементарного змісту, конструктивним компонентом речення й має відповідний набір синтаксичних функцій – конструктивних ролей у побудові певних комунікативних одиниць. Перетворення лексеми у синтаксему, на думку вченої, можливе на двох етапах: «1) відмежування категорійно-семантичного значення від індивідуально-лексичного, або точніше, висунення індивідуального значення на категорійну сходинку; 2) фіксація однієї із морфологічних форм, властивих слову як представнику тієї чи тієї частини мови» [15, с. 498]. Тобто на функційно-синтаксичному рівні носіями предметності / ознаковості є не окремі слова, а синтаксеми. На відміну від членів речення, які встановлюють формально-синтаксичним шляхом, синтаксеми визначають на основі семантико-синтаксичних зв'язків.

Головними функціями синтаксеми є їхнє самостійне вживання у складі речення та сполучення як їхнього компонента – знака складника ситуації. У реченні синтаксема займає позиції носія предикативності, відповідника предикативності, поширювача речення і напівпредикативного ускладнювача речення [24, с. 543].

У формуванні того чи того типу речення важливим аспектом є групування предметних імен на істот / неістот, а у класі ознакових – віднесеність слів до лексико-семантичних груп зі значенням дії (дієслова та девербативи), стану, якості, властивості, кількості тощо, які відповідають категоріям позамовної дійсності. Структуровані людською свідомістю в категоріях мов, вони відображають граматичну категоризацію сутностей. На них спирається граматична система, що формує вираження змісту на шляху від синтаксеми до речення, від речення до тексту. Призначення та сутність речення як мовної одиниці полягає в повідомленні про ознаку, існування, наявність названого предмета [15, с. 498].

Синтаксична основа предметності та ознаковості несуперечить їхній ономасіологічній інтерпретації. На формування ознаковості великий вплив має передусім комунікативне призначення лексичної одиниці, адже ознакова синтаксема формується на основі слів відповідних семантичних розрядів [10, с. 7]. Ознакова поведінка синтаксем зумовлена категорійно-семантичною належністю до класу слів, які їх утворюють. Ознакова природа слова не зазнає змін у процесі комунікації. Такий клас слів за своїм ономасіологічним змістом та граматичним оформленням призначений виконувати функції предикативної ознаки, утворювати морфологічні парадигми, жодному з членів яких не властива предметність. Іншими словами, дієслово, прикметник, прислівник, предикатний іменник у будь-яких формах зберігають видну ознаковість [6; 14].

Предметні та ознакові слова мають чітко виражені частиномовні особливості, зумовлені семантичними ознаками та пов'язаними з ними синтаксичними. Учені виділяють клас актантних (непредикатних, неознакових, предметних) слів та предикатних (ознакових). Актантними є учасники ситуацій (подій). В одній предметній ситуації актанти виступають як носії ознак, які репрезентують ситуацію загалом та їхнє відношення одне до одного. Ознаки представлені предикатними словами. Предметові приписуєть-

ся предикативна ознака, тобто така, яка може реалізуватися в парадигмах часу, способу та (не завжди) особи. Для іменників характерні передусім актантні функції суб'єкта та об'єкта (адресата, знаряддя або локатива), позиції яких на формально-синтаксичному рівні заповнюють відмінкові форми іменників у їхніх первинних функціях.

Якщо актантні позиції претендують на першочергове заміщення їх словами із класу іменників (словами з предметним значенням), то позицію предиката (актуалізованого предиката) заміщує насамперед дієслово як представник основного класу ознакових слів. Щодо інших ознакових слів лінгвісти вживають термін «предикатні слова» [3, с. 47], або «ознакові слова» [7; 17; 20], чи «ознакові імена» [26, с. 92].

У структурі дієслівних лексем обов'язковою є сема динамічної ознаки. У побудові речення з'єднувальним елементом предметної та ознакової сутностей є дієслово, яке виконує функцію приписування ознаки. Дієслово – центральний елемент такої моделі, відповідно його формальні та семантичні властивості вказують на характер відношень ознаки з предметом опису, а ознаки, впливають на характер дієслівного компонента.

Дослідники синтаксису української мови наголошують на тому, що дієслова як ознакові слова, мають менш чітку денотативну здатність, ніж іменники, у зв'язку з чим, їхня семантична структура більшою мірою варіативна, а семний склад рухливіший, багатозначніший та неоднорідний [8; 17; 20].

«Словник української мови» (в 11-ти томах, 1970–1980 рр.) значення дієслівної лексики подає за синонімічним словом, що позначає дію, процес чи стан або іншу динамічну ознаку. Інтерпретаційну частину основного значення доповнюють функційні характеристики дієслова як виразника певного типу предиката, ілюстровані конкретними прикладами речень, у яких реалізується предикатно-аргументна структура конкретної ситуації. Наприклад, дієслово *понакопувати*, док., перех. 1. Копаючи, утворити багато чого-небудь (ям, рівчаків та ін.). 2. Викопати із землі багато чого-небудь (про багатьох). *Понакопували буряків по 700 центнерів з гектара* [СУМ, т. VII, с. 147]. Компонент зі значенням знаряддя фізичної дії може бути представлений імпліцитно. Це дієслово може також реалізуватися у реченні, вказуючи на місце події: *Ніхто не бачив, як другої ночі до свого двору в'їхав Когут, як, крадучись з лопатою, глибоко позакопував за хатою важкі ковани скрині* (І. Цюпа).

Дієслово, на думку Ю. С. Степанова, виявляє багатий ролеаргументний діапазон, його семантика передбачає характеристику дієслівного предиката і тих імен, які він об'єднує в структурі ситуації [25, с. 115]. Кожній лексико-семантичній групі дієслів властиве семантичне поле і зумовлені семантикою дієслів валентно-інтенційні характеристики, які організатора структури речення.

Дієслово, як ознакове слово «є не окремо взяте слово, а ціла ситуаційна... форма, яка містить, крім тлумачення предиката, змінні, які позначають учасників описуваної цим предикатом ситуації» [2, с. 113].

У семантичній структурі багатозначного дієслова наявні компоненти значення, які мають сутнісні, невід'ємні характеристики дії і становлять центральну, або ядерну зону значення, що презентує типову функцію позначення предиката у висловленні. Набір сем здатен конкретизувати предикат додатковими ознаками, які виникають у контексті. Р. Т. Закірова пропонує виділяти кілька компонентів у структурі значення дієслова: 1) парадигматичний компонент, представлений типологічно різними семами, що перебувають на різних ступенях ієрархії відношень, а саме, а) загальнокатегорійна сема процесуальності, б) субкатегорійні семи граматико-лексичної природи (семи дії, процесу, стану, відношення та ін.), в) лексико-семантичні категорійні семи (дія, інтелектуальна діяльність – тобто ознаки, які є основою виділення семантичних класів дієслів), г) семи додаткової специфікації значень (наприклад, група дієслів руху характеризується додатковими семантичними ознаками характеристики руху як поступового, обертового, коливального та ін.) та 2) синтагматичний компонент, який може містити семи суб'єктності, об'єктності, адресатності, інструментальності, локальності та ін., що виділяються на основі сполучуваності дієслова [13, с. 30]. Крім ядерних компонентів, у структурі значення дієслова доцільно виділити семантичні ознаки, які становлять його периферію. Периферійні компоненти не так яскраво виражені у лексичному значенні слова, як ядерні, але мають статус потенційних, або імпліцитних, семантичних ознак. Деякі з них можуть бути реалізовані тільки в особливому лінгвістичному оточенні [9, с. 17].

Складна семантична структура дієслів зумовлює і складну морфологічну структуру, а наявність афіксів, які надають основному значенню дієслова додаткових значень, доповнює відповідний контекст. Наприклад, у семантичному аспекті дистрибутивні дієслова, утворені суфіксально-префіксальним способом, набувають додаткових, конотативних значень: 1) позначають дію, виконувану стосовно багатьох об'єктів (чи багатьох суб'єктів), що характеризує усіх, багатьох; 2) окремі фази комплексної дії, що відбувається одна за одною. Це так звана первинна дистрибутивність. А у випадку вторинної дистрибутивності дієслова реалізують додаткові ознаки, виражаючи високий ступінь інтенсивної та розподільної дії. Наприклад, *Попереозити: На другий день знов носила вона (Хвеська) до батька, щоб дав чим-небудь попереозити копи, що понажинала* (Стор., I, 1957, 37) [СУМ, т. 7, с. 187] (*попереозити* багато чого-небудь з одного місця на інше з певною метою). При цьому категорійне значення варіюється залежно від ситуації і сполучуваності порівняно з первинним дієсловом і видозмінює семи дистрибутивності, що входять до змісту самої дієслівної основи, а також виражені інформативним префіксом. Пор.: *ризати* (один або багато предметів), *перерізати* (більше ніж два предмети).

Конкретизуючи значення дієслова, інформативні (словотворчі) префікси вказують на різне спрямування дії, на розподіл її у часі: початок (*зашиелестити*), чітко не окреслений час тривання (*пошелес-*

timi), обмежений (*просидіти*), припинення вияву ознаки (*відгуляти*) та ін. Такі лексеми, об'єднані в лексико-семантичні групи, виражають різні дії, периферійні значення поля аспектуальності.

Дієслівні префікси утворюють одновидові форми дієслова – тільки доконаного виду зі значенням результативності, вичерпності, інтенсивності, або недоконаного виду зі значенням тривалості, повторюваності, послабленої інтенсивної акціональної дії, стану, процесу (*накрапувати, покручувати, підспівувати, пританцьовувати та ін.*) розподілу в часі та ін.

На особливості категорійного значення дієслова як ознакового слова вказував і О. О. Шахматов, зазначаючи, що до складу дієслів входять слова, які є носіями назв активних ознак (дій, станів), що мисляться разом з уявленням про носія ознаки. Учений наголосив, що основним значенням для дієслова є вираження активної ознаки. Але ця частина мови виражає не тільки прості ознаки дії, але й ускладнені супровідними уявленнями: про особу, виконавця дії; поєднанням дієслівної ознаки з уявленням про другу активну ознаку, яка виражає існування, дійсність, появу цієї ознаки; поєднанням дієслівної ознаки з уявленням про пасивну ознаку, яка визначає її носія, діяча; поєднанням з уявленням про відношення до іншої дієслівної ознаки; поєднанням дієслівної ознаки зі звуковим представленням. Учений виділив шість «відділів» (форм) дієслів: перший із яких називає дієслівну ознаку (це інфінітив); другий – дієслівну ознаку, ускладнену категорією особи (це особові дієслівні форми), третій – дієслівну ознаку, ускладнену категорією наявності – (безособові дієслівні форми); четвертий – дієслівну ознаку, ускладнену пасивною ознакою (дієслівний прикметник); п'ятий – ознаку, ускладнену відношенням до іншої дієслівної ознаки (дієприслівник); шостий відділ – дієслівний вигук [27, с. 114].

Думка вченого про особливість дієслівної семантики слова, на відміну від інших частин мови, випередила сучасну ідею лінгвістів про ознаковість як узагальнений конструкт, що застосовується у семантиці для інтерпретації пропозиційних структур та центрального компонента пропозиції (судження), що виражає зміст події, процесу, стану, відношення чи ознаки, притаманної певному суб'єктові. О. О. Потєбня наголошував, що речення поза змінюваною формою дієслова не існує. Жодна з конкретних граматичних категорій не може повністю репрезентувати ту чи ту частину мови, тільки їхній цілісний комплекс відображає сутність лексеми як носія частиномовного значення [22, с. 43].

Українське мовознавство, орієнтуючи дослідження синтаксису на засадах категорійної граматики, вже має вагомі здобутки. Так, І. Р. Вихованець на основі функційної характеристики частин мови уточнив класифікацію морфологічних одиниць-конструкцій за ознакою субстанційності (предметності) і предикатності (ознаковості). 3-поміж предикатних синтаксем учений виділяє предикати дії, процесу, стану, предикати якості, кількості та локативні предикати. Перші три представлені дієслівними лексемами.

Дієслівний предикат є уособленням предикативності синтаксичної одиниці речення і як носій предикативної ознаки визначає позиції предметних синтаксем залежно від його категорійно-семантичного значення і позначуваної ситуації. Дієслівні найменування, розмежовані за відображенням лексичної семантики, спрямованої на ту чи ту предметну сферу, реалізують пропозиційний предикат за схемою: S – Praed: – *О Поїв (Льво) теплої лепішки, похлебтав кваши, зготовленої на буряковому узварі, й очі його почали злипатись од утоми* (Є. Гуцало) чи з іншими предметними актантами. У такій моделі наявна подвійна спрямованість дієслівної ознаки. Зміна семантичної спрямованості дієслівної ознаки породжує нові лексико-семантичні варіанти: S = Praed = Ad: *Микола подарував квіти Наталці*; S ... In: *В село Тернівку прибуло військо. Зігнали людей, кого постріляли (з рушниць), кого порубали (шаблями)* (Коцюбинський, II, 1955, 95) [СУМ, т. VII, с. 381]; S ... L: *Злива перепплавав усі моря земної кулі* (Трубл., I, 1955, 166) [СУМ, т. 6, с. 251].

А. П. Загнітко зауважує, що дієслово асоціюється постійно з ознакою присудковості, що загалом відповідає його семантиці й синтаксичній спеціалізації в ядерній площині, яку витворюють особові форми. Без активної взаємодії особової семантики з самою семантичною структурою лексеми не може витворитися дієслово [12, с. 301]. Учений стверджує, що дієслово функціонує завдяки його прилученню до предиката та його властивостей. Специфікація дієслова у предикативній функції зумовлює всю систему його категорійних значень та реалізацію просторово-часової стратифікації денотативного змісту речення щодо особи мовця, на що спрямовані первинні функції форм часу, способу, виду дієслова [12, с. 302].

Експонентно закріпилися за дієсловом ті властивості предиката, які в результаті тривалої суспільної практики когнітивно асоціювалися з дієсловом. Дієслово як типова форма репрезентації предиката в українській мові у своїй семантичній структурі прогнозує синтагматичні семи, які заповнюються відповідними аргументами. Спрямованість дієслівної лексеми на синтаксичний рівень, наголошує А. П. Загнітко, не означає рівно великість її формальних показників як експонатів окремих категорійних значень предикативним величинам, які можуть збігатись, суперечити одні одним. Тим зумовлена потреба послідовного розмежування морфологічного часу дієслова і синтаксичного часу предикативної одиниці, семантики модальності речення і значення способу дієслова. Аналіз усіх цих складників зумовлює неодноплановий підхід до тлумачення самої предикативності, що є облігаторною величиною всіх реченневих структур [12, с. 302].

Отже, семантична природа дієслова як носія динамічної предикативної ознаки функційно зумовлена лексичними і граматичними елементами його семантичної і словотвірної структури. Як ознакове слово воно поєднує в собі універсальне та ідіоетнічне, а його зміст стосується багатьох мовних рівнів, що зумовлює в сучасній теорії тенденцію до переорієнтації лінгвістичних досліджень «від форми до значення» на дослідження «від значення до форми» функційно-семантичного підходу до вивчення в морфоло-

гії та на застосування морфологічних категорій дієслова на тлі комунікативної та когнітивної функції мови (І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, М. В. Мірченко, М. І. Калько) та спрямовання наукового пошуку на осмислення складних процесів міжчастиномовної і внутрішньокатегорійної взаємодії; виявлення сутності зв'язків морфології з синтаксисом та словотвором.

Література:

1. Адмони В. Г. Структура граматического значения и его статус в системе языка / В. Г. Адмони // Структура предложения и словосочетания в индоевропейских языках. – Л., 1979. – С. 6–36.
 2. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика: синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 366 с.
 3. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М., 1976. – 383 с.
 4. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис: монографія / В. Барчук. – Івано-Франківськ: Сімик, 2011. – 416 с.
 5. Базиля Н. А. Категория признаковости в языке / Н. А. Базиля. – Тбилиси, 1988. – 303 с.
 6. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К.: Наукова думка, 1988. – 256 с.
 7. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Горденська. – К.: Пульсари, 2004. – 398 с.
 8. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М.: Наука, 1985. – 226 с.
 9. Гак В. Г. К проблеме синтаксической семантики: Семантическая интерпретация «глубинных» и «поверхностных» структур. Инвариантные синтаксические отношения значений и структура предложения / В. Г. Гак. – М.: Наука, 1969. – 176 с.
 10. Егорова Е. Б. Признаковые именные формы и их системные связи в современном русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Е. Б. Егорова. – М., 1983. – 22 с.
 11. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен; [пер. с англ. и общ. ред. и предисловие Б. А. Ильиша]. – Изд. 3-е, стереотипное. – М.: Ком книга, 2006. – 408 с.
 12. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія / А. П. Загнітко. – Донецьк: Дон ДУ, 1996. – 437 с.
 13. Закирова Р. Т. Семантическая деривация глаголов пространственного перемещения в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Р. Т. Закирова. – Уфа, 2000. – 276 с.
 14. Земскова Е. В. Особенности глагольной номинации в языках разного строя (на материале глаголов соединения в русском и английском языках): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. В. Земскова. – Саратов, 1994. – 164 с.
 15. Золотова Г. А. О конститутивной синтаксической единице / Г. А. Золотова. – Изв. АН СССР, СЛЯ. – Т. 40 – 1981. – № 6. – С. 497–498.
 16. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л.: Наука, 1972. – 216 с.
 17. Кубрякова Е. С. Имена прилагательные в лексико-грамматической системе современного английского языка / Е. С. Кубрякова, З. А. Харитончик. – Минск: Вышэйшая школа, 1992. – 229 с.
 18. Мещанинов И. И. Глагол / И. И. Мещанинов. – Л.: Наука, 1982. – 272 с.
 19. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія / М. В. Мірченко. – Луцьк: Вежа, 2001. – 340 с.
 20. Никитин М. В. Основы лингвистической теории слова / М. В. Никитин. – М.: Высшая школа, 1988. – 271 с.
 21. Попкова Л. М. Семантическая структура многозначного слова и проблемы регулярной полисемии в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Л. М. Попкова. – СПб., 1993. – 157 с.
 22. Потехина А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потехина. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. I–II. – 536 с.
 23. Русанівський В. М. Структура українського дієслова / В. М. Русанівський. – К.: Наук. думка, 1971. – 315 с.
 24. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.
 25. Степанов Ю. С. Имена, предикаты, предложения / Ю. С. Степанов. – М., 1981. – 358 с.
 26. Уфимцева А. А. Лексическое значение: Принцип семнологоического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М., 1986. – 218 с.
 27. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – 2-е изд. – Л.: Учпедгиз, 1941. – 620 с.
- Лексикографічні праці:**
СУМ – Словник української мови / [І. К. Білодід (гол. ред.) та ін.] – Т. 1–11. – К.: Наук. думка, 1970–1980.